

HALJ. 4, 68. Ind. St. 2, 262. BRIG. P. 5, 16, 5. WEBER, KRSHNĀ. 270. Verz. d. Oxf. H. 96, b, 12. SIDDH. K. zu P. 3, 1, 15. VET. in LA. (III) 4, 18. MAHIDR. zu VS. 5, 22. PAÑĀR. 1, 7, 84, 14, 57. वर्तुलाकार adj. 7, 15, 2, 2, 87. वर्तुलाकृत (wohl वर्तुलाकृति) dass. 1, 7, 46. — 2) m. a) eine Erbsenart ÇĀDDAM. im ÇKDR. — b) N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Vjāpi beim Schol. zu H. 210. — 3) f. श्री Spinnwirtel HĀR. 213. — 4) f. ई Scindapsus officinalis Schott. RĀGĀN. im ÇKDR. — 5) n. a) Kreis COLEBR. Alg. 87. — b) die Knolle einer Zwiebelart RĀGĀN. im ÇKDR. — Vgl. फल°.

वर्त्मक am Ende eines adj. comp. von वर्त्मन्. रक्त° adj. rothe Augenlider habend, m. ein best. Vogel VĪGBH. 6, 45.

वर्त्मकर्दम ungenau als comp. behandelt; s. u. 2. कर्दम.

वर्त्मकर्मन् n. die Kunst Wege zu bahnen R. 2, 80, 5.

वर्त्मद m. pl. N. einer Schule des AV. Ind. St. 3, 277.

वर्त्मन् (von वर्त्) n. 1) Radspur, Wegspur; Bahn (auch bildlich) AK. 2, 1, 15, 3, 4, 18, 124. TRIG. 3, 3, 225. H. 983. an. 2, 284. MED. n. 126. HALJ. 2, 105. वर्त्मन्येषामनु रीपते घृतम् RV. 1, 85, 3. AV. 6, 67, 1. रथस्य वर्त्मनसश्च यातवे 12, 1, 47. TS. 6, 2, 9, 2. 6, 2, 1. KĀT. Ç. 8, 3, 31. उत्तरोत्तरं ÇĀÑKE. Ç. 4, 10, 3. 5, 6, 2. ĀÇV. Ç. 4, 4, 2. दत्तिपास्य क्विधीनस्योत्तरस्य चक्रस्यात्तरा वर्त्मपादयोः 9, 3. पृथग्वर्त्मन् ÇĀT. Br. 10, 6, 2, 7. वर्त्मनि नवानि MBH. 3, 15683. 15689. 4, 374. R. 2, 39, 5. ÇĀK. 7. MEGB. 19. RAGH. 2, 20. हुरोर्गृहीतवर्त्मा 9, 72. KATHĀS. 21, 16. VET. in LA. (III) 25, 7. उर्वशी° VIKR. 13, 20. प्रगालवर्त्मना धावन् Hit. 41, 14. उज्जयिनी° 85, 3. भानोः MEGB. 40. VARĀH. BRH. S. 12, Anf. मार्गवर्त्मसु INDR. 5, 26. स्फुरस्य Furchen, Strich TS. 2, 6, 4, 4. eines von der Stelle gerückten Gefässes TBR. 2, 1, 2, 5. केशेषु H. 571. Weg, Rinnsal von Flüssigem: स्रोतसा वर्त्मन्यवहृद्यते die Gänge werden verstopft SUÇR. 1, 328, 8. 2, 189, 9. रस° 443, 16. श्रोत्रवर्त्म (= श्रोत्रमार्ग) गतः so v. a. zu Ohren gekommen Spr. 401, v. l. चरत्तमसि वर्त्मसु Schwerthiebe BRIG. P. 10, 69, 25. 7, 8, 28. — मम वर्त्मानुवर्तते मनुष्याः BHAG. 3, 23. MBH. 1, 7246. प्राप्त° adj. 12, 194. त्रि° NĀRĀJAṆA 3, 12983. अलक्ष्य° BRIG. P. 2, 4, 12. 3, 15, 3. 4, 16, 10. 8, 3, 25. रेखामात्रमपि नुष्पादा मनोर्वर्त्मनः परम् । न व्यतीयुः प्रज्ञास्तस्य RAGH. 1, 17. अपुनर्जन्तमाम् VARĀH. BRH. 1, 1. धर्म्ये वर्त्मनि तिष्ठतोः M. 9, 1. R. 2, 26, 1. गुह्यपदिष्टेन वर्त्मना WEBER, RĀMAT. UP. 336. Ind. St. 5, 165. साधु BRIG. P. 4, 8, 37. सनातन R. 5, 11, 22. Spr. 3743. KĀM. NĪTIS. 3, 37. BRIG. P. 4, 2, 32. शास्त्रदष्ट R. 5, 77, 13. न्याय्य (so ist zu lesen) 4, 53. शार्ष 3, 95. श्रौत LA. (III) 87, 12. 92, 16. अष्ट PAÑĀR. 2, 8, 26. योगीन्द्रगुरु° 4, 4, 2. गृहमेधीय BRIG. P. 4, 8, 20. निरेन्यस्य RĀGĀ-TAR. 3, 219. प्रच्यवन्धर्मवर्त्मसु MBH. 14, 517. शास्त्र° Verz. d. Oxf. H. 105, a, 32. BRIG. P. 3, 32, 33. निगम° 2, 7, 37. संसार° 4, 23, 6. KATHĀS. 28, 182. अपवर्ग° BRIG. P. 3, 25, 25. आत्म° 6, 39. मोक्षितचित्त° 4, 17, 36. विस्मृततत्त्व° 20, 25. व्यवहारवर्त्मसु 12, 4, 30. MĀK. P. 120, 2. क्रमस्य Art und Weise RV. PAṬ. 11, 32. वर्त्मना am Ende eines comp. so v. a. entlang, durch: पङ्क° Spr. 498, v. l. मत्तेभिमित्रप्राकार° KATHĀS. 13, 23. प्रतस्ये ऽम्बुधि-वर्त्मना zur See 18, 293. 25, 40. 26, 7. 51, 129. स्थल° zu Lande RAGH. 4, 60. आकाश° durch die Luft Hit. 111, 8. व्योम° KATHĀS. 44, 184. 52, 6. द्वार° durch die Thür Hit. 106, 24, v. l. तदाकार° Hit. ed. JOHNS. 2361. नद्यत्रिवनवर्त्मसु über Flüsse, Berge und durch Wälder Hit. 102, 1. Als

masc. DAÇAK. 68, 11 ohne Zweifel fehlerhaft. — 2) Rand: त्रपा° SUÇR. 1, 66, 9. ब्रूढ° 88, 15. — 3) Augenlid (runde Einfassung) AK. 3, 4, 18, 124. H. an. MED. HALJ. 5, 6. AV. 20, 133, 6. KĀND. UP. 4, 15, 1. Verz. d. Oxf. H. 308, a, 14. fgg. SUÇR. 2, 307, 12. fgg. ग्रन्थि° 1, 92, 14. °मण्डल 340, 13. 2, 303, 13. °पल्ल 18. °स्थ 309, 18. °भव 20. अक्लिन्न° das Zusammenkleben der A. 309, 11. 331, 11. अर्षी° gewisse krankhafte Auswüchse an den A. 308, 14. WISE 297. — Vgl. अनु°, कल्याण°, कृष्ण° (Feuer MAITRAJUP. 6, 85), क्लिन्न°, क्लिष्ट°, घन°, देव°, धूम°, नक्षत्र°, परि°, पुरु°, प्रक्लिन्न°, प्रति°, बहल°, बिस°, मरुद्धर्मन्, मेघ°, रथ° (आनाक° so v. a. bis zum Himmel mit seinem Wagen sich erhebend RAGH. 1, 5), राज° (R. 2, 25, 89), स्याव°, सत्य°, सु°.

वर्त्मनि f. = वर्तनि GOVARDHANA bei UGĒVAL. zu UṆĀDIS. 2, 107.

वर्त्मबन्ध m. = वर्त्मविबन्धक WISE 297.

वर्त्मरोग m. Krankheit der Augenlider SUÇR. 1, 33, 2. 36, 5. Verz. d. B. H. No. 934. Verz. d. Oxf. H. 308, a, 12. 16.

वर्त्मविबन्धक m. eine Krankheit der Augenlider, bei welcher diese das Auge nicht ganz bedecken, SUÇR. 2, 307, 19; vgl. बन्धो वर्त्मनः 309, 1 und वर्त्मबन्ध.

वर्त्मशर्करा f. gewisse Verhärtungen an den Augenlidern SUÇR. 2, 307, 17. 308, 13.

वर्त्मापास m. Ermüdung von der Reise Verz. d. Oxf. H. 20, a.

वर्त्माविरोध m. Lähmung der Augenlider SUÇR. 1, 260, 14.

वर्त्र (von 1. वृ) 1) adj. während ĀÇV. GAṆ. 3, 11, 1. — 2) n. Deich, Schutzdamm: प्र ते भिनक्ति मेरुं न वर्त्रं वेशुत्या इव AV. 1, 3, 5. अति वा एता वर्त्रं नेदति TS. 1, 6, 8, 1.

वर्त्स m. nach dem Comm. zu RV. PAṬ. 1, 10 Wulst des Zahnfleisches (auf der inneren Seite des Kiefers). Es ist deutlich, dass dieses kein anderes Wort sein kann als das in vedischen Texten vorkommende बर्त्सः vgl. auch TS. PAṬ. 2, 18.

वर्त्स्य adj. von वर्त्स RV. PAṬ. 1, 10. richtig wäre बर्त्स्य. Als ein altes und unbekanntes Wort ist es in den Hdschr. entstellt worden; vgl. WEBER, Ind. Str. 2, 96.

1. वर्ध, वर्धते (वृद्धि) DhĀTUP. 18, 20. वर्धति, वर्धति, वर्धान, वर्धत्सम्; वर्धे, वावृधे, वावृधाति RV. 1, 33, 1. वावृधे, वर्धे, वावृधे, वावृधत्, वावृधान; वर्धिष्यते und वर्त्स्यति, अवरधिष्यत und अवरत्स्यति P. 1, 3, 92. 7, 2, 59. अवरधिष्ट und अवरधत् 1, 3, 91. वर्धिषीमैहि VS. 2, 14. partic. वृद्ध s. bes. 1) trans. act. a) erhöhen, grösser machen, verstärken, gedeihen machen. ये ते शुष्मं ये तविष्मि वर्धन् RV. 3, 32, 3. तयम् 4, 53, 7. अग्निं घृतेन 5, 14, 6. तान्वर्ध भीमसंशः 56, 2. अस्माकं सु प्रमतिं वावृधाति 1, 33, 1. इन्द्रमुक्थानि वावृधुः समुद्रमिव सिन्धवः 8, 6, 35. AV. 18, 3, 10. ÇĀT. Br. 1, 8, 1, 28. प्रियमवृधत् (अवृत्त ÇĀT. Br.) BRH. Ā. Up. 4, 5, 5. परराष्ट्राणि निर्जित्य स्वराष्ट्रं ववृधुः पुरा MBH. 1, 5540. — b) (innerlich erhöhen) erheben, freudig erregen, ergötzen, begeistern; von der Befriedigung und Erregung des Kraftgefühls gebraucht, in welche man die Götter durch die Huldigungen ihrer Verehrer versetzt denkt. Es ist nicht zulässig in den zahlreichen Stellen, wo dieses in der alten priesterlichen Sprache so beliebte Wort vorkommt, immer bei dem räumlichen Begriff stehen zu bleiben. SĪJ. zu RV. 1, 81, 4 sucht das Verhältniss mit den Worten auszudrücken: